

УДК 005.334:656.073.5

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2023-1-5>**Костюнік О.В.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри логістики
Національного авіаційного університету***Сівашенко Т.В.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри логістики
Національного авіаційного університету***Kostiunik Olena***Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Logistics
National Aviation University***Sivashenko Tetiana***Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Logistics
National Aviation University*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У МИТНІЙ ЛОГІСТИЦІ

FUNCTIONING OF THE RISK MANAGEMENT SYSTEM IN CUSTOMS LOGISTICS

АННОТАЦІЯ

В статті розглянуто основні завдання концепції системи управління ризиками в митній логістиці: інформаційний простір, розробка універсально-інноваційних програм з виявлення ризиків та їх фіксування, необхідні ресурси для оптимального розподілу, мінімізація ризиків, оцінка збитків, стратегія митного контролю. Розглянуто процес управління ризиками у митній логістиці поетапно: перший етап здійснюється збір і обробка інформації про товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон, на другому етапі виконується виявлення й оцінка ризиків. Третій етап управління ризиками це розробка та реалізація заходів, а четвертий етап процесу управління ризиками передбачає узагальнення результатів прийнятих заходів і коригування. Формування раціональної та ефективної системи управління ризиками та її системоутворюючих компонентів сьогодні виступає одним із найважливіших напрямів удосконалення механізмів митної логістики.

Ключові слова: система, управління, ризик, митна логістика, мінімізація, митний контроль, митне оформлення.

ANNOTATION

The article examines the main tasks of the concept of the risk management system in customs logistics: information space, development of universally innovative programs for identifying risks and their fixation, necessary resources for optimal distribution, risk minimization, damage assessment, customs control strategy. The process of risk management in customs logistics is considered in stages: in the first stage, the collection and processing of information about goods and vehicles moving across the customs border is carried out. An important factor determining the validity and effectiveness of the decisions made is the completeness, promptness and reliability of the information used for the development and implementation of measures to prevent and minimize risks. At the second stage, identification and assessment of risks is carried out. This stage involves the determination of: a set of risk-creating factors and conditions; customs operations, during the implementation of which there is a possibility of violation of customs legislation; criteria that make it possible to assign goods and foreign trade operations to the group with dangerous conditions. The third stage of risk management is the development and implementation of measures, when applying the risk management system in customs logistics, risk reduction programs should be developed,

inspections of the financial and economic activities of enterprises participating in foreign economic activity should be carried out, risk profiles should be constantly updated, and control indicators should be monitored. The fourth stage of the risk management process involves summarizing the results of the measures taken and making adjustments. The development of an effective risk management system and its system-forming components is one of the most important directions for improving customs logistics mechanisms today. The risk management system is an effective mechanism aimed at ensuring the interests of all subjects of customs legal relations – both customs authorities and the state in general, as well as conscientious subjects of foreign economic activity, which corresponds to the general trends, principles and standards of modern customs administration, as well as is confirmed by international and, accordingly, national priorities of customs policy.

Key words: system, management, risk, customs logistics, minimization, customs control, customs clearance.

Постановка проблеми. В умовах трансформації, і не тільки, зовнішньої торгівлі, активізаційного розвитку міждержавних інтеграційних процесів, а також потреби забезпечення захисту економічних інтересів, виникає необхідність трансформації ролі митної логістики і сутності її завдань при виконанні митних процедур із врахуванням митних ризиків.

Ризик, як характерна ознака суспільного життя, пов'язаний зі всіма сферами людської діяльності у процесі соціальної взаємодії та досягнення відповідних цілей, зокрема щодо забезпечення національних митних інтересів і безпеки держави. Оскільки сучасне суспільство є ризикогенним, а ризики відбуваються в усіх сферах суспільних відносин, зокрема у сфері митної логістики, яка на сьогодні є ризикомісткою. І крім великої кількості ризикових ситуацій відбуваються в цій сфері, ще великий вплив має ситуація в самій державі.

Ціллю системи управління ризиками є формування та розробка сучасної системи митного адміністрування, яка забезпечить регламентування ефективного контролю, виокремлюючи принцип вибірковості, який сформувався на оптимальному розподілі ресурсів митної служби на найбільш пріоритетних спрямуваннях роботи митних органів для запобігання ексцесів нормативно-правових актів та із використанням цифрових технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри наявність вже достатньо значної кількості науково-прикладних досліджень з питань управління ризиками в митній логістиці, а саме: обґрунтування доцільності застосування системи управління ризиками в логістичній діяльності підприємств, класифікаційним ознакам ризиків в митній логістиці, обґрунтування інструментарію для оцінки системи ризиків в митній логістиці, алгоритми та моделі функціонування системи управління ризиками в митній логістиці. Вагома частина з яких належить: Разумей Г.Ю. [1], Разумей М.М. [1], Баєва О.І. [2], Васильченко О.О. [2], Шиманська Л.М. [3], Михайловська І.М. [4], Мантур-Чубата О.С. [4], Войцещук А. Д. [5], Терещенко С.С. [6] та інші.

Постає необхідність в удосконаленні раціоналізації функціонування системи управління ризиками в митній логістиці під впливом небезпечних умов.

Постановка завдання. Обґрунтувати раціоналізацію функціонування системи управління ризиками в митній логістиці

Виклад основного матеріалу. Митна політика та взагалом зовнішньоекономічна діяльність країни в сьогоденних небезпечних умовах, перебувають у постійній динамічній активізаційній адаптації та цифровізаційній трансформації, які обумовлені необхідністю наймасштабнішими мінімізаційними та оптимізаційними механізмами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Динамічний процес в митній логістиці, щодо системи управління ризиками має тенденцію активізації не тільки воєнного стану в країні й під впливом інтеграційних та глобалізаційних процесів, які відбуваються в усьому світі.

Митна логістика завжди була пов'язана з митними, а інколи і ситуаційними ризиками, дію яких можливо передбачити, розрахувати, визначити напрями та сукупність шляхів їхнього подолання, а також підготувати градацію мінімізації негативних наслідків при веденні зовнішньоекономічної діяльності й безпосереднього здійснення митного регулювання.

Ризики, як категорію ведення зовнішньоекономічної діяльності, можна розглядати:

1) з позиції державних контролюючих органів (у тому числі митних);

2) з позиції організаторів або безпосередніх учасників зовнішньої торгівлі [7].

Ситуації ризику, які виникають при переміщенні товарів, можна розділити на наступні групи [7]:

- 1) ризики зовнішньоекономічної угоди;
- 2) ризики митно-тарифного регулювання;
- 3) ризики нетарифного регулювання;
- 4) ризики технології митного контролю і оформлення.

Всесвітня митна організація визначає сферу виникнення ризиків з метою деталізації способів неналежного декларування відомостей. Коли декларант вносить інформацію до вантажно-митної декларації, і деяка інформація є неправдивою, тобто вона вноситься для того щоб декларант мав можливість не сплачувати певну частку мита при переміщенні товарів; уникнути дотримання обмежень, встановлених для певних категорій товарів; скористатися незаконними пільгами для того, щоб одержати передбачене грошове відшкодування.

Ефектом від впровадження системи управління ризиками в митній логістиці є оптимізація часу митного оформлення, прозорість роботи та партнерський підхід до учасників зовнішньоторгівельних відносин, а також трансформаційна гнучкість під впливом зовнішніх факторів.

Головним принципом митного контролю є його вибірковість. Але на практиці митні процедури проводяться із застосуванням майже у всіх випадках детального контролю. Саме при виборі форми митного контролю застосовується система управління ризиками. Таким чином, митний ризик – ймовірність порушення митного законодавства, що має стійкий характер і пов'язана з ухиленням від сплати митних платежів, а також зачіпає інші інтереси економічної безпеки держави, забезпечення яких покладено на митні органи України.

Завдання, що стоять перед системою управління ризиками в митній логістиці оперуючись концептуальними основами в даній сфері: створення єдиного інформаційного простору, який забезпечить активізаційне функціонування системи управління ризиками; розробка інноваційно-інтелектуальних програм з виявлення ризиків; знаходження та фіксування виявлених ризиків; мінімізація чи визначення можливості запобігання, регулювання ризиків, а також сформувані необхідні ресурси та розробити пропозицій з їх оптимальної градації; оцінка можливого збитку в епізодах: виявлення або виникнення ризиків та збитки, коли ці ризики виявлено; виявлення основних фактів та причин при здійсненні митного правопорушення; аудит, формування, розробка та реалізація функціональних заходів із мінімізації та управління ризиків; збір, накопичення, аналіз та оцінка інформації про результати використання певних форм митного контролю або їх сукупності, а також про причини, які здійснюються при порушенні митних процедур, з метою запровадити модернізацію стратегії митного контролю.

При розгляді зон ризику в стратегічному управлінні передбачається, що на першому етапі ризику розглядається, які й зоні ризику потрібно приділяти час та напрями їх управління,

а на останньому – визначення критеріїв ризику і опис сфер ризику. На рівні оперативного управління ризиками це дії з визначення рівня митного контролю. На цьому рівні необхідно прийняття конкретне рішення, щодо ризикової ситуації з такого рівня контролю. Де це відбулося. Тактичне управління ризиками спрямоване на визначення зони ризику, а також на одночасний вибір форми митного контролю з послідовним здійсненням документального чи фактичного контролю, можливо одночасно.

Організація управління ризиками митної логістиці виконується у двох напрямках – екстенсивному та інтенсивному. Перший передбачає, що створюються нові структурні підрозділи і розширюється чисельність митних органів. Другий – запровадження більш ефективних форм митного контролю, удосконалення митних процедур, технологічних схем взаємодії функціональних відділів [8].

Розглянемо процес управління ризиками у митній логістиці поетапно. На першому етапі здійснюється збір і обробка інформації про товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон.

Важливим фактором, визначаючим обґрунтованість і ефективність рішень, які приймаються є повнота, оперативність і достовірність інформації, яка використовується для розробки і реалізації заходів із запобігання і мінімізації ризиків. Митні органи повинні мати доступ до надійних та актуальних джерел інформації і вмісти ці відомості оцінювати.

Для того, щоб забезпечити максимальну достовірність і об'єктивність отриманих результатів слід упорядкувати і формалізувати всі кроки даного етапу процесу управління ризиками: технологію збору інформації, регламентацію джерел, періодичність їхньої обробки, визначення кола компетентних відділів і посадових осіб.

На другому етапі процесу управління ризиками виконується виявлення й оцінка ризиків. Даний етап передбачає визначення: сукупності ризикоутворюючих чинників й умов; митних операцій, при здійсненні яких існує ймовірність порушення митного законодавства; критеріїв, що дають змогу віднести товари та зовнішньоторговельні операції до групи «ризик».

При митному оформленні можуть виникнути ризики, які істотно впливають на хід проведення митних процедур.

Найбільш істотний чинник, визначаючий величину збитку і втрат, – часовий. Це особливо важливо, коли товар вже перетнув митний кордон.

Таким чином, на даному етапі повинна повністю сформувався карта ідентифікації ризиків, дозволяючи визначити, з якими видами ризиків пов'язаний той чи інший об'єкт аналізу і який розподіл імовірності виникнення різних ризиків у процесі митного контролю й оформлення.

Третім етапом управління ризиками є розробка і реалізація заходів з урахуванням: прогнозу результатів і визначення можливих на-

слідків запланованих заходів і ймовірності їхнього настання; аналізу можливих заходів з управління ризиками, а по результатам – вибір оптимальних.

При застосуванні системи управління ризиками у митній логістиці повинні розроблятися програми скорочення ризиків, проводитись інспекційні перевірки фінансово-господарської діяльності підприємств – учасників зовнішньоекономічної діяльності, постійно обновляться профілі ризиків, а також виконуватись моніторинг контрольних показників.

Четвертий етап процесу управління ризиками передбачає узагальнення результатів прийнятих заходів, а по результатам – коригування.

У підсумку, управління ризиками можна охарактеризувати як методи роботи, що використовуються для зменшення невизначеності ситуації, які дозволяють своєчасно застосовувати відповідні заходи для мінімізації ризиків і ймовірності їхнього виникнення, направлені на оптимальне використання обмежених ресурсів митниці з метою отримання найефективніших результатів. Використання системи управління ризиками в митній логістиці передбачає встановлення контрольних рівнів вартості, як критеріїв порушення митного законодавства (дана обставина також може служити чинником, обумовлюючим виникнення нових ризиків).

Як показує практика, порушення митного законодавства серед іншого пов'язані із заниженням митної вартості ввезених товарів. Виникають спроби учасників зовнішньоторговельної діяльності ухилитись від оподаткування з метою отримання додаткового прибутку, збільшення конкурентоспроможності імпортованих товарів у порівнянні з товарами вітчизняного виробництва, шляхом зниження витрат, результатом якого стає більш низький рівень вартості ввезеної продукції. При відсутності належного контролю рівня митної вартості зі сторони митних органів, який більш результативно здійснюється з використанням системи управління ризиками, існує реальна не безпека країни у частині недоухування митних платежів у дохідну частину бюджету, а також відсутності рівних умов конкурентної боротьби для вітчизняного виробника.

Таким чином, очевидна реальна необхідність удосконалення методів і засобів митного контролю на основі ризикоорієнтованого підходу з урахуванням міжнародної практики використання системи управління ризиками, а також досвіду передових митних служб світу [9].

Висновки. Встановлено, що, по-перше ризик розглядається у вигляді можливих невдач, небезпек, втрат, шкоди, збитків, що настають в результаті прийняття певних рішень, які формуються при наявності недостовірної інформації щодо митної логістики, з іншого боку – ризик отожднюється з очікуваним успіхом, досягненням мети.

Використання системи управління ризиками при виконанні митно-технологічних процедур

дозволяє відобразити послідовність виконання дій, що передбачає вибір одного або декількох об'єктів контролю для ретельного аналізу і визначення індикаторів ризику з подальшим ухваленням рішення відносно вживання визначених форм митного контролю з урахуванням імовірності виникнення потенційного або реального збитку.

Використання системи управління ризиками у митній логістиці дозволить значно скоротити час проведення митних процедур за рахунок здійснення спрощеного контролю з урахуванням вимог Світової організації торгівлі, а також комплексного використання Кіотської конвенції на підставі оцінки збитку від настання ситуації ризику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналіз ризиків у митній справі : навчальний посібник / Г.Ю. Разумей, М.М. Разумей. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2017. 245 с.
2. Баєва О.І., Васильченко О.О. Особливості управління ризиками в логістиці зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник Мукачівського державного університету*. 2018. № 18. С. 17–21.
3. Шиманська Л.М. Модель управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 10. С. 206–209.
4. Михайловська І.М., Мантур-Чубата О.С. Організаційно-функціональна структура відділу ризик-менеджменту зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3(3). С. 161–164.
5. Войцешук А.Д. Інформаційні технології в забезпеченні безпеки митного простору України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. 2017. № 5(33). С. 84–89. DOI: 10.25264/2311-5149-2017-5(33)-84-89
6. Терещенко С.С. Основи ризик-менеджменту в митній справі та зовнішньоекономічній діяльності. Одеса : Пласке, 2012. 504 с.
7. Пітерська В.М. Удосконалення процедури митного контролю на основі системи управління ризиками. *Методи та засоби управління розвитком транспортних систем : Збірник наукових праць*. 2007. Випуск 12. С. 233–246.
8. Kyoto Convention. General Annex, Chapter 6, Guidelines on Customs Controls. 1999. URL: <https://www.wcoomd.org/~media/wco/public/global/pdf/topics/wto-atf/dev/rkc-guidelines-ch-6.pdf>
9. Ковальова М.Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2021. № 35/2021. С. 42–46.
10. Подра О.П., Петришин Н.Я. Особливості управління ризиками у митній сфері. *Менеджмент та підприємництво в*

Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2022. № 1 (7). С. 32–39.

REFERENCES:

1. Razumey G.Yu., Razumey M.M. (2017) Risk analysis in customs affairs: study guide understand [Analiz ryzykiv u mytnii spravi: navchalnyi posibnyk]. Dnipro: University of Customs and Finance, p. 245. (in Ukrainian)
2. Baeva O.I., Vasylychenko O.O. (2018) Peculiarities of risk management in the logistics of foreign economic activity [Osoblyvosti upravlinnia ryzykamy v lohystytsi zovnishnoekonomichnoi diialnosti]. *Bulletin of the Mukachevo State University*, no. 18, pp. 17–21. (in Ukrainian)
3. Shymanska L.M. (2014) Model of risk management in foreign economic activity of the enterprise [Osoblyvosti upravlinnia ryzykamy v lohystytsi zovnishnoekonomichnoi diialnosti]. *Actual problems of the economy*, no. 10, pp. 206–209. (in Ukrainian)
4. Mykhaylovska I.M., Mantur-Chubata O.S. (2015) Organizational and functional structure of the department of risk management of foreign economic activity at the enterprise [Orhanizatsiino-funktsionalna struktura viddilu ryzyk-menedzhmentu zovnishnoekonomichnoi diialnosti na pidpriemstvi]. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, no. 3(3), pp. 161–164. (in Ukrainian)
5. Voytshchuk A.D. (2017) Information technologies in ensuring the security of the customs space of Ukraine [Informatsiini tekhnolohii v zabezpechenni bezpeky mytnoho prostoru Ukrainy] *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". "Economics" series: scientific journal*, no. 5(33), pp. 84–89. DOI: 10.25264/2311-5149-2017-5(33)-84-89 (in Ukrainian)
6. Tereshchenko S.S. (2012) Basics of risk management in customs affairs and foreign economic activity [Osnovy ryzyk-menedzhmentu v mytnii spravi ta zovnishnoekonomichni diialnosti]. Odesa: Plaske, p. 504. (in Ukrainian)
7. Piterska V.M. (2007) Improvement of the customs control procedure based on the risk management system [Udoskonalennia protsedury mytnoho kontroliu na osnovi systemy upravlinnia ryzykamy]. *Methods and means of managing the development of transport systems: Collection of scientific works*, vol. 12, pp. 233–246. (in Ukrainian)
8. Kyoto Convention (1999) General Annex, Chapter 6, Guidelines on Customs Controls [Guidelines on Customs Controls]. Available at: <https://www.wcoomd.org/~media/wco/public/global/pdf/topics/wto-atf/dev/rkc-guidelines-ch-6.pdf>
9. Kovalova M.L. (2021) Osoblyvosti systemy upravlinnia mytnymy ryzykamy: svitovy ta ukraïnskyi dosvid [Features of the customs risk management system: world and Ukrainian experience]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya "Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo"*, no. 35/2021, pp. 42–46. (in Ukrainian)
10. Podra O.P., Petryshyn N.Ya. (2022) Peculiarities of risk management in the customs sphere [Osoblyvosti upravlinnia ryzykamy u mytnii sferi]. *Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and problems of development*, no. 1 (7), pp. 32–39.